Príomhinniúlachtaí sa tSraith Shinsearach

Is scáth-théarma é Príomhinniúlachtaí ina ndéantar tagairt don eolas, na scileanna, na luachanna agus na meonta a fhorbraíonn na scoláirí ar bhealach imeasctha le linn na sraithe sinsearaí.

Cuirtear beocht sna príomhinniúlachtaí trí na heispéiris foghlama agus na hoideolaíochtaí a roghnaíonn an múinteoir agus trí fhreagairtí an scoláire orthu seo. Is féidir agus ba cheart go gcabhrófaí leis an scoláire a chuid príomhinniúlachtaí a fhorbairt, beag beann ar a chúlra, ar a chuid cúinsí ná ar a chuid eispéireas, faoi láthair nó roimhe seo, agus ba cheart go mbeadh neart deiseanna aige a phríomhinniúlachtaí a léiriú.

Tacaíonn forbairt litearthachta agus uimhearthachta le forbairt na n-inniúlachtaí agus a mhalairt.

Sonraíocht Churaclaim Cheol na hArdteistiméireachta (2026), lgh 8 – 9

Déantar cur síos ar gach inniúlacht thíos, mar aon torthaí foghlama uileghabhálacha agus na tréithe a ghabhann leo..

Cabhraíonn na tréithe le gach inniúlacht a dhéanamh níos soiléire trí leagan amach conas a fhorbróidh an scoláire an inniúlacht agus a chuirfidh sé an inniúlacht sin i bhfeidhm.

Ní dócha go bhforbróidh aon duine amháin na tréithe de na príomhinniúlachtaí seo go léir mar a chéile

Príomhinniúlachtaí sa tsraith shinsearach (2024), lch 3

Tá tuilleadh sonraí maidir leis na príomhinniúlachtaí ar fáil ag https://ncca.ie/ga/an-tsraith-shinsearach/athfhorbairt-na-sraithe-sinsearai/priomhinniulachtai-an-scolaire/

Rannpháirtíocht sa tsochaí

Baineann an inniúlacht seo le rannpháirteachas fiúntach i scoileanna, teaghlaigh, pobail, agus sa tsochaí, ag leibhéal áitiúil, náisiúnta agus domhanda, ar bhonn pearsanta agus ar líne. De réir mar a bhíonn an scoláire rannpháirteach sa tsochaí, faigheann sé tuiscint níos doimhne ar chearta agus freagrachtaí an duine, ar an éagsúlacht, cothromas, ionchuimsiú, ceartas sóisialta agus inbhuanaitheacht. Léiríonn sé a thiomantas i leith rannpháirteachas bríoch ar scoil agus sa tsochaí ar réimse bealaí. Bíonn sé meabhrach ar cheisteanna sochaíocha agus baint aige leo, agus é ag féachaint le tuiscint a fháil ar na fáthanna a dtagann ann do na ceisteanna seo agus lena dtionchair a mhaolú. Bíonn sé i bhfách le hathrú dearfach agus déanann iarracht é a réadú.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** A bheith rannpháirteach sa tsochaí trí
Rannpháirtíocht bhríoch a dhéanamh ar scoil, sa phobal agus sa tsochaí níos leithne.	• do chuid smaointe féin a fhorbairt agus a chur in iúl. • idir rogha, ghuth agus thionchar a bheith agat i do chuid foghlama agus sa tsochaí. • ceisteanna casta sochaíocha a iniúchadh. • machnamh a dhéanamh ar do ról féin i dtaca le dúshláin shochaíocha. • a fhoghlaim conas critíc a dhéanamh ar chórais agus iad a cheistiú, a chosaint agus/nó a athrú ó bhonn. • gníomhaíocht aonair agus choiteanna phleanáil agus a ghlacadh chun athrú dearfach a bhaint amach. • bheith ag cur le luachanna agus cleachtais shíochánta dhaonlathacha ag leibhéal scoile agus pobail. • bheith ag iarraidh teacht ar réitigh ar chásanna a bhaineann an bonn ó dhínit agus cearta an duine. • roghanna a dhéanamh a théann chun sochair do thodhchaí inbhunaithe. • machnamh a dhéanamh ar do chuid luachanna, braistintí agus gníomhartha agus a bheith in ann comhghéilleadh a dhéanamh nó an fód a sheasamh de réir mar is cuí.
luachanna agus meonta a fhorbairt lena dtacófaí le rannpháirtocht bhríoch.	• bheith ag gníomhú go heicticiúil agus cearta aonair agus comhchoiteanna mar threoir agat. • dlúthpháirtíocht a léiriú aon áit a mbeadh éagothromas agus éagóir. • meas a léiriú ar riachtanais agus cearta na nglúnta atá ann anois, na nglúnta a thiocfaidh inár ndiaidh agus don nádúr. • dóchas agus éifeachtacht a chothú nuair a bheadh éiginnteacht, débhrí nó baol ann.

Smaointeoireacht agus réiteach fadhbanna

Baineann an inniúlacht seo le loighic agus réasúnaíocht a bheith in úsáid ag an scoláire chun cinntí tomhaiste a dhéanamh, socrú ar an gcéad rud eile a bheadh le déanamh agus ceisteanna, freagairtí agus réitigh a chur le chéile. Oibríonn sé amach cad iad na nithe a oibríonn agus nach n-oibríonn i dtéarmaí a straitéisí smaointeoireachta agus an chaoi a dtugann sé faoi thascanna. Déanann siad iarracht a smaointeoireacht agus a réiteach fadhbanna a fheabhsú trí fheidhm a bhaint as cuir chuige éagsúla, lena n-áirítear comhrá, staidéar, aiseolas, machnamh agus cleachtadh leantach.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** Smaointeoireacht agus fadhbanna a réiteach trí
smaointeoireacht chriticiúil a chur i bhfeidhm i suíomhanna a mbeach cur amach acu orthu agus i suíomhanna úra araon.	• eolas, smaointe, teoiricí agus coincheapa a fháil ó áiteanna difriúla agus iad a chur i bhfeidhm. • critéir a úsáid chun rogha a dhéanamh idir foinsí m.sh. iontaofacht, ioriúnacht, ábharthacht, costas agus inrochtaineacht. • critéir a úsáid leis an difear a aithint idir tuairimí, breithiúnais, claontachtaí agus fíricí. • smaointeoireacht chriticiúil afhéanamh i dtaobh noirm agus gnásanna sóisialta. • sonraí, faisnéis, patrúin, treochtaí, naisc agus gaolta a fhiosrú chun tuiscint níos doimhne agus míniúchán níos fearr a fháil. • hipitéisí a chruthú, tuartha a dhéanamh, argóintí agus fianaise a fhiosrú agus a chur sa mheá, agus tátail shoiléire chiallmhara a bhaint amach. • tuairimí agus earráidí a cheistiú; argóintí agus frithargóintí bailí a chur le chéile.
fadhbanna a shainaithint, teacht aníos le réitigh fhéideartha agus cinntí eolasacha a dhéanamh.	• rudaí a thuiscint, a anailísiú, a shintéisiú, a mheasúnú, a léirmhíniú agus a chruthú. • uimhreacha agus sonraí a úsáid chun breathnuithe, meastacháin agus ríomhanna a dhéanamh. • roghanna agus réitigh éagsúla a fhiosrú, iarmhairtí agus torthaí dóchúla a thuar. • cinntí eolasacha a dhéanamh agus na torthaí agus iarmhairtí gearrthréimhseacha agus fadtréimhseacha a mheasúnú. • a bheith meabhrach ar na buntáistí agus míbhuntáistí a thagann le bheith ag breathnú siar. • an tionchar a bhíonn ag sriantachtaí fiorshaoil ar réitigh agus gníomhartha féideartha a aithint agus a iniúchadh.
réimse de straitéisí smaointeoireachta, luachanna agus meonta a fhorbairt agus a úsáid chun forbairt a dhéanamh agus freagairt chriticiúil a thabhairt ar cheisteanna agus tascanna agus chun fadhbanna a réiteach	• ceisteanna a chur agus dúshláin a lorg. • a bheith leathanaigeanta tuairimeach, dearcthaí éagsúla a lorg agus féidearthachtaí iolracha a fhiosrú. • a bheith sásta glacadh le haiseolas agus é a úsáid lena bhfoghlaim a fheabhsú. • naisc a dhéanamh idir míreanna éagsúla foghlama agus idir eolas a bhí ann cheana agus eolas úr. • machnamh a dhéanamh ar straitéisí smaointeoireachta d'fhonn an fhoghlaim a fheabhsú. • gníomhú le hionracas, freagracht a ghlacadh as do chuid oibre féin agus as obair an ghrúpa. • a bheith trédhearcach faoi fhoinsí, a bheith in ann foghlaim ó obair daoine eile agus an chreidiúint chuí a thabhairt do shaothar agus smaointe daoine eile.

Cumarsáid

Baineann an inniúlacht seo le hidirghníomhú bríoch a dhéanamh le daoine eile agus tuiscint níos doimhne a fhorbairt ar a thábhachtaí atá an chumarsáid do chaidrimh dhaonna. Tríd an inniúlacht seo, déanann an scoláire tuilleadh forbartha ar an réimse de scileanna cumarsáide atá aige. Déanann siad cumarsáid chun naisc a dhéanamh agus chun a gcuid smaointe, mothúchán agus barúlacha a chomhroinnt ar bhealach soiléir barántúil éifeachtach. Déanann siad nósanna a fhorbairt agus meonta a chothú lena dtacaítear lena n-acmhainneacht cumarsáid a dhéanamh ar bhonn pearsanta agus trí éagsúlacht de mheáin a úsáid.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** Cumarsáid a dhéanamh trína bealaí seo a leanas:
a thuiscint ar fhoirmeacha éagsúla cumarsáide a dhoimhniú agus ar an ábhar a bhfuil staidéar á dhéanamh aige air.	• cur le tuiscint focal, siombailí, uimhreacha, teanga, fuaime, gluaiseachta, uirlisí, meán, agus téacsanna. • a bheith ag éisteacht, ag breathnú agus ag léamh go haireach agus ag freagairt go bríoch. • ceisteanna a chur chun ciall a bhaint as smaointe, dearcthaí agus mothúcháin. • ciall a chur in iúl agus tuiscint agus cur chuige a chur in oiriúint d'fhormáidí, spriocphobail agus cásanna éagsúla. • barúlacha a chur in iúl, tuairimíocht agus plé a dhéanamh, argóintí a dhéanamh, daoine a chur ar an eolas agus rudaí a áitiú ar dhaoine. • réimse téacsanna a anailísiú agus a léirmhíniú. • tuiscint chriticiúil a fhorbairt.
cumarsáid bhríoch éifeachtach a dhéanamh, ag úsáid uirlisí agus formáidí éagsúla, ar chúiseanna éagsúla agus le spriocphobail éagsúla.	• faisnéis a bhailiú ó na céadfaí go léir. • éagsúlacht d'uirlisí a úsáid le cumarsáid a dhéanamh, lena n-áirítear teangacha, gléasanna, trealamh, ábhair agus teicneolaíocht. • teanga, formáidí agus teicnící cuí a úsáid chun sonraí agus faisnéis a chur i láthair go soiléir. • tuiscint a bheith ar chuspóir agus ar spriocghrúpa na cumarsáide. • téacsanna, réada, déantáin agus taibhithe a chruthú, a dhearadh agus a chumadh.
nósanna agus meonta todhchaí a fhorbairt a chabhróidh leis, dá réir, cumarsáid bhríoch éifeachtach a dhéanamh.	• cumarsáid bharántúil a dhéanamh, ar bhonn pearsanta agus ar bhonn fíorúil, ag úsáid foirmeacha éagsúla cumarsáide. • a bheith ag éisteacht go gníomhach agus soiléire agus tuiscint a lorg. • míthaisnéis agus bréagaisnéis a aithint agus iarracht a dhéanamh cur ina gcoinne. • a bheith foighneach machnamhach nuair a thiteann dúshláin cumarsáide amach, agus oiriúnú don chás. • a bheith oscailte do thuairimí agus dearcthaí saoil éagsúla. • a thuiscint mar a théann tuin, gothaí, comharthaíocht choirp, mothúcháin agus íomhánna i bhfeidhm ar an gcumarsáid agus an tuiscint seo a úsáid ar bhealach eiticiúil freagrach. • machnamh a dhéanamh ar na nithe a dhéanann tú go maith agus na nithe a bhféadfá iad a fheabhsú agus tú i mbun cumarsáide.

Obair le daoine eile

Baineann an inniúlacht seo le bheith ag obair ar bhonn comhoibritheach i réimse de chomhthéacsanna ar chuid mhór cúiseanna éagsúla. Ach é a bheith dea-struchtúrtha, is féidir comhoibriú le daoine eile foghlaim an scoláire a shaibhriú agus a thuiscint ar dhinimicí péirí, grúpaí agus foirne a dhoimhniú. Féadann an scoláire tuilleadh forbartha a dhéanamh ar a chuid scileanna sóisialta agus mothúchánacha mar aon lena thuiscint agus meas ar bhuanna, barúlacha, taithí agus pearsantacht a gcomhscoláirí, a múinteoirí agus daoine eile. Trí bheith ag comhoibriú le daoine eile, is féidir go ndoimhneofaí léirthuiscint an scoláire ar thábhacht na héagsúlachta agus na hionchuimsitheachta. Tugann sé deiseanna don scoláire éirí níos fearr ag an ionramháil ar mhothúcháin, dúshláin agus coimhlintí a d'fhéadfadh teacht chun cinn, agus a oibriú amach conas bealach chun tosaigh a aimsiú. Is uirlis í an teicneolaíocht atá ag éirí i bhfad níos tábhachtaí agus ar féidir go dtacódh sí leis an gcomhoibriú le daoine eile agus go gcruthódh sí dúshláin ina thaobh seo chomh maith.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** Obair le daoine eile trí
a bheith ag obair ar bhonn comhoibritheach i mbeirteanna, i ngrúpaí agus i bhfoirne.	• socrú ar rudaí mar ghrúpa agus a bheith ag comhoibriú chun spriocanna comhroinnte a bhaint amach. • glacadh le róil éagsúla, lena n-áirítear ról ceannais a ghlacadh ó am go chéile. • a bheith ag cur go bríoch le hobair an ghrúpa. • meastóireacht a dhéanamh ar an obair de réir mar a bhíonn sí á déanamh agus an cur chuige a athrú más gá. • aiseolas a thabhairt agus freagairt don aiseolas agus tuiscint a fháil ar a thábhachtaí atá sé. • tuiscint a fháil ar ghrúpdhinimic, a bheith in ann ligean chugat agus uait agus ionramháil a dhéanamh ar dhifríochtaí ó thaobh tuairimí agus cuir chuige de.
straitéisí, luachanna agus meonta a fhorbairt a fhágfaidh gur eispéireas níos fiúntaí é an comhoibriú le daoine eile.	• a bheith ag idirghníomhú go heiticiúil, ar bhonn pearsanta agus ar bhonn fíorúil. • tuiscint agus meas a léiriú ar luach na héagsúlachta laistigh de ghrúpa agus an ionchuimsitheacht a chur chun cinn. • rathúlacht comhscoláirí a spreagadh agus a cheiliúradh. • tuiscint a bheith ar an rannpháirteachas mothúchánach a bhíonn ag teastáil chun bheith ag obair go maith le daoine eile agus déileáil le dúshláin mhothúchánacha a d'fhéadfadh teacht chun cinn. • machnamh a dhéanamh ar na nithe a dhéanann tú go maith agus na nithe a bhféadfá iad a fheabhsú agus tú ag obair le daoine eile.

A bheith cruthaitheach

Baineann an inniúlacht seo le bheith ag teacht aníos le smaointe, ceisteanna, smaointeoireacht, teoiricí, réitigh agus saothair chruthaitheacha úra, trí bheith ag útamáil le coincheapa atá ann cheana agus iad a chomhcheangal ar bhealaí úra, agus trí bheith ag glacadh le smaointeoireacht éagsúil, leis an gcumhacht atá ag samhlaíocht an duine agus le hacmhainneacht na dteicneolaíochtaí. Is féidir go rachadh an chruthaitheacht chun sochair do dhaoine aonair, do ghrúpaí, do phobail agus don tsochaí agus go dtiocfadh an nuálaíocht mar thoradh uirthi. Is féidir go gcabhródh an chruthaitheacht le daoine fadhbanna casta a ionramháil. Is féidir, ach straitéisí, nósanna intinne agus meonta a fhorbairt lena gcothófaí an chruthaitheacht, go gcabhrófaí leis an scoláire freagairt phearsanta dá chuid foghlama a fhorbairt agus a chothú.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** A bheith cruthaitheach trí
a bheith cruthaitheach agus réimse de straitéisí agus próisis a fhorbairt a thacódh lena gcruthaitheacht.	• a bheith rannpháirteach in eispéiris chultúrtha agus foghlaim ó shaothair chruthaitheacha. • samplaí den nuálaíocht agus den fhiontraíocht a iniúchadh agus a bheith ag foghlaim uathu. • a bheith ag teacht aníos le agus ag fiosrú ceisteanna, ag sainaithint fadhbanna agus teacht aníos le tuairimí i dtaobh freagraí agus réitigh fhéideartha. • triail a bhaint as rudaí éagsúla chun freagairt do thascanna agus cásanna. • smaointe atá ann cheana a chomhcheangal chun coincheapa, smaointe, próisis, táirgí agus pobail a fheabhsú. • smaointe a chur i ngníomh, smaointe, dearaí, saothair chruthaitheacha, taibhithe, próisis agus táirgí úra a chruthú. • todhchaí inbhuanaithe a shamhlú agus céimeanna a ghlacadh chun í seo a bhaint amach.
luachanna agus meonta a fhorbairt lena gcothófaí a gcruthaitheacht	• a bheith fiosrach, leathanaigeanta, fiontrach agus samhlaíoch. • a bheith amhantrach agus toilteanach dul san fhiontar chun críche na foghlama. • a bheith compordach leis an débhríocht agus leis an éiginnteacht agus, san am céanna, bealaí a aimsiú le dul chun cinn a dhéanamh. • caighdeáin inmheánacha a fhorbairt i dtaca lena fheabhas atá do chuid oibre féin agus obair daoine eile. • machnamh a dhéanamh ar do chruthaitheacht féin agus ar an bpróiseas cruthaitheach.

Folláine a chothú

Bíonn folláine an scoláire i réim nuair a bhaineann an scoláire lánacmhainneacht amach, nuair a thugann sé aire dá fholláine choirp, nuair a bhíonn sé in ann déileáil le gnáthstrus an tsaoil, agus nuair a mhothaíonn sé go bhfuil cuspóir agus braistint chómhuintearais aige. Nuair a bhaintear siar as, bíonn an scoláire in ann plé leis agus cúnamh a iarraidh nuair a bhíonn sé ag teastáil. Cabhraíonn an inniúlacht seo leis an scoláire a thuiscint conas is féidir a fholláine féin agus folláine daoine eile a chaomhnú agus a chosaint. Forbraíonn sé tuiscint ar na bealaí a mbíonn tionchar dearfach agus diúltach ag tosca sóisialta, eacnamaíocha agus cultúrtha ar an gcaighdeán maireachtála agus folláine foriomlán a bhíonn ag daoine aonair, grúpaí agus sochaithe. Tacaíonn folláine fhoriomlán an scoláire – a fholláine shóisialta, mhothúchánach, timpeallachta, intleachtúil, spioradálta agus fhisiceach – agus a rathúlacht acadúil lena chéile agus bíonn ríthábhacht ag baint le caidrimh dhearfacha chomhbhácha don dá rud.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** Folláine a chothú trí
d'fholláine féin agus folláine daoine eile a chothú.	• a bheith meabhrach ar d'fholláine choirp agus cúram a dhéanamh di. • caidrimh chomhbhácha a dhéanamh agus a chothú. • d'fhéiniúlacht phearsanta, do chuid luachanna agus do chuid tuairimí féin a fhorbairt agus a chur in iúl. • do chuid féin a dhéanamh le spás ionchuimsitheach tacúil a dhéanamh de do rang agus de do scoil. • meas a léiriú ar fhéiniúlachtaí agus cultúir éagsúla agus iad a cheiliúradh agus a thuiscint
luachanna agus meonta a fhorbairt lena dtacófaí leis an bhfolláine agus leis an acmhainn plé le agus freagairt do dhúshláin.	• an bhraistint go bhfuil brí agus cuspóir leat agus d'fhéinmhuinín a fhorbairt. • mothúcháin a aithint, a bheith in ann glacadh leo, agus iad a rialú de réir mar is cuí. • a bheith ag mothú go bhfuil sé ar do chumas gníomhú i ndlúthpháirtíocht nuair a chaitear go míchothrom le daoine eile. • a bheith eolach ar an méid ba cheart a dhéanamh agus ar an áit ar gá dul nuair a bhíonn cúnamh ag teastáil. • teacht aniar a fhorbairt nuair a bhíonn dúshláin agus deacrachtaí le sárú. • a bheith in ann measúnú a dhéanamh ar riosca agus freagairt dó ar bhealaí dearfacha.

Foghlaim a bhainistiú agus féinbhainistiú

Baineann an inniúlacht seo leis an scoláire tuiscint a chur air féin mar dhuine agus mar fhoghlaimeoir, de réir mar a shocraíonn sé spriocanna agus a dhéanann sé pleananna saoil. Cuireann sé lena thuiscint ar an gcaoi a bhfeidhmíonn an fhoghlaim agus féadann an t-eolas seo a úsáid lena fhoghlaim a fheabhsú. Éiríonn sé níos meabhraí ar a chuid inniúlachtaí, cumas agus spéiseanna agus cothaíonn iad. Forbraíonn sé straitéisí a chuidíonn leis cinntí a dhéanamh agus gníomhú a dhéanamh, chun machnamh a dhéanamh ar a chuid foghlama agus socrú ar na chéad chéimeanna eile san fhoghlaim agus sa saol. Tuigeann sé an chaoi le rudaí a chur i gcrích agus conas úsáid éifeachtach a bhaint as acmhainní agus éiríonn níos oilte agus níos muiníní i dtaca le bheith ag gníomhú ar bhonn neamhspleách.

Torthaí foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	**Tréithe** Foghlaim a bhainistiú agus féinbhainistiú a dhéanamh trí
a chuid foghlama féin a bhainistiú, le tacaíocht óna mhúinteoirí, daoine fásta eile, a chuid comhscoláirí agus ón teicneolaíocht.	• forbairt a dhéanamh ar do thiomantas chun do chuid foghlama a fheabhsú. • roghanna a dhéanamh agus spriocanna foghlama pearsanta a shocrú. • naisc a dhéanamh thar réimsí foghlama éagsúla. • do chuid foghlama a bhainistiú i gcomhthéacsanna éagsúla agus i dtimpeallachtaí éagsúla. • bealaí a oibriú amach le freagairt do chastacht agus d'éiginnteacht. • machnamh agus breithmheas a dhéanamh ar do chuid foghlama féin. • caighdeáin inmheánacha a fhorbairt i dtaca le do chuid oibre féin agus obair daoine eile.
straitéisí, luachanna agus meonta a fhorbairt lena dtacófaí lena chuid foghlama agus a chonair saoil amach anseo.	• braistint féinéifeachtúlachta a bheith agat mar aon le taithí ar ghnóthachtáil. • bheith solúbtha, in ann plé le dálaí éagsúla agus sásta foghlaim ó do chuid meancóg. • do chuid ionchas agus spriocanna don todhchaí a shainaithint agus dul sa tóir orthu. • roghanna eolasacha a dhéanamh agus freagracht a ghlacadh as d'aistear oideachasúil agus as do chonair ghairme, ach an tacaíocht iomchuí a bheith agat

Íomhánna ó CNCM

CC BY NC